

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA PSYCHOLOGIE

ROMSKÉ DÍTĚ V ČESKÉ ŠKOLE
DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Tereza Čížková
Učitelství pro SŠ, obor PS-Aj

Vedoucí práce: Mgr. Kateřna Kubíková, Ph.D.

Plzeň, 2017

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 1. června 2012

.....
vlastnoruční podpis

CHTĚLA BYCH PODĚKOVAT ZEJMÉNA MGR. KATEŘINĚ
KUBÍKOVÉ, PH.D. ZA ODBORNÝ DOHLED A TRPĚLIVOST.
DÁLE BYCH CHTĚLA PODĚKOVAT I NĚKOLIKA ROMŮM, KTEŘÍ
BYLI OCHOTNÍ SI SE MNOU POPOVÍDAT A UPŘÍMNĚ
ODPOVĚDĚT NA VŠECHNY MÉ OTÁZKY.

ZDE SE NACHÁZÍ ORIGINAL ZADÁNÍ KVALIFIKAČNÍ PRÁCE.

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK	2
ÚVOD	3
1 OZNAČENÍ „ROM“	4
2 SKUPINOVÁ DIFERENCIACE ROMŮ.....	6
3 BYDLENÍ ROMŮ	8
3.1.1 Tradiční způsob bydlení.....	8
3.1.2 Dnešní způsob bydlení.....	8
4 ZPŮSOB OBŽIVY	10
5 RODINNÉ VZTAHY	11
5.1.1 Tradiční rodinné vztahy	11
5.1.2 Dnešní rodinné vztahy	11
6 ROMOVÉ A NÁBOŽENSTVÍ.....	13
7 ROMSKÝ JAZYK A KOMUNIKACE	14
8 SPECIFIKA VZDĚLÁVÁNÍ ROMŮ	17
8.1 JEDNOTLIVÉ STUPNĚ ŠKOLNÍ DOCHÁZKY	17
8.1.1 Mateřská škola.....	17
8.1.2 Základní škola	17
8.1.3 Střední škola	18
8.1.4 odborná učiliště.....	18
8.2 STRATEGIE MŠMT ČR.....	18
9 PRAKTICKÁ ČÁST	21
9.1 ÚVOD K VÝZKUMU.....	21
9.1.1 výzkumné cíle	21
9.1.2 Výzkumné otázky.....	22
9.1.3 metoda sběru dat	22
9.1.4 Seznam otázek do rozhovoru	22
9.1.5 Kazuistiky dotazování	24
9.1.6 vyhodnocení výzkumu.....	26
9.2 OTEVŘENÉ KÓDOVÁNÍ	28
9.3 AXIÁLNÍ KÓDOVÁNÍ.....	37
9.4 GRAF - VZTAH KE ŠKOLE	40
9.4.1 Popis grafu 1	41
9.5 GRAF 2 – ŽIVOTNÍ PLÁNY A CÍLE	42
9.5.1 Popis grafu 2	43
9.6 GRAF 3. ABSENCE A ZÁŠKOLÁCTVÍ.....	44
9.6.1 Popis grafu 3	45
9.7 INTERPRETACE KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU	46
ZÁVĚR.....	48
RESUMÉ	49
SEZNAM LITERATURY	50
SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK, GRAFŮ A DIAGRAMŮ	53

SEZNAM ZKRATEK

Apod. – a podobně

Atd. – A tak dále

f. e. – for example

IRU – zkratka pro International Romani Union (Mezinárodní Romská Unie)

MŠMT ČR – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR

Např. – Na příklad

ROI – Romská Občanská Iniciativa

SDaMR v ČR – Sdružení dětí a mládeže Romů v ČR

Tj. – To jest

Tzv. – takzvaný

Úvod

Inkluze je v současnosti jedno z nejaktuálnějších témat z oblasti pedagogiky. Zabývají se jím nejen učitelé, rodiče a žáci ale i školské úřady na vládní úrovni. Ve společnosti vznikla náhlá potřeba lépe popsat pozitiva, negativa a hlavně důsledky inkluze.

Vybrala jsem si tedy toto téma hlavně kvůli tomu, že do vzdělávání Romů inkluze značně zasáhne a v podstatě úplně změní celou jeho dosavadní podobu. Proto je třeba popsat veškerá specifika jejich vzdělávání.

Romská komunita je také charakteristická tím, že drží při sobě a málokdy se rozptyluje do společnosti. Zařadit tedy Romské žáky hromadně do běžné výuky bude náročný úkol, neboť jejich vzdělávání probíhalo dodnes z velké části ve větších skupinách Romů, kde mohla být výuka částečně přizpůsobena i veškerým individuálním potřebám, které jejich vzdělávání provází jako například jejich zvyky a tradice, jiný způsob vyjadřování a odlišný jazyk.

Dalším důležitým bude tedy zmapovat vztah mezi učiteli a romskými žáky na běžných českých školách, který je těmito specifiky značně ovlivněn a zjistit jaké mají učitelé zkušenosti s vyučováním romských žáků, s jakými problémy se učitel může setkat v návaznosti na jejich povahu a zvyky a jak se s takovými problémy vyrovnat, nebo jim v nejlepším případě přímo předcházet.

Charakteristice Romského etnika je věnována teoretická část práce. V praktické části jsem se pak zaměřila na zkušenosti a názory samotných Romů, kteří již jsou, nebo byli do běžných škol integrováni a ptala jsem se jich, zda svoji integraci považují za úspěšnou, či nikoliv.

1 OZNAČENÍ „ROM“

Častějším označením Romů bývá u nás v České republice i slovo Cikán, na Slovensku pak Cigán, jsou to slova odvozená od původního názvu pro národ potulných kejklířů a hudebníků, kteří se již v 9. století usadili na území Řecka. Ti byli nazýváni Atinganoi, či Aciganoi. Z podobnosti těchto slov pak odvozujeme. Že byli s největším pravděpodobností základem pro označení Romů jako „Cigáyok v Maďarsku, Tsiganes ve Francii, Zgeuner v Německu, Zingar v Itálii a posléze i Cikáni u nás. (Davidová, Uherek, 2014, s. 11)

Označení Rom je etnonymem, které se používá nejčastěji ve střední, východní a jižní Evropě. Není však zcela přesné, neboť slovo romaňi v romštině znamená spíše muž, nebo také manžel. Slovem romňi pak označují své manželky, nebo ženy obecně. Termín Róma, případně Romá však používal již první romské kmeny, jenž se usídlili na Balkánském poloostrově a také ve východní Evropě již v 15. Století. (Jakoubek, 2004, s. 49)

Přestože rozšířenějším označením Romů je u nás spíše Cikáni (výhradně však s velkým C – označení pro etnickou/národnostní skupinu), nutno dodat, že i sami Romové tento termín často používají, správně a oficiálně bychom tuto skupinu měli vždy nazývat Romové, neboť bylo toho označení oficiálně proklamováno již v roce 1971 v rámci I. Ustanovujícího kongresu IRU (International Romani Union). Někdy můžeme narazit i na další variaci toho slova, a to Rrom, nebo rromský, kterou někteří lingvisté prosazují. V České republice ale nebyla přijata. (Davidová, Uherek, 2014, s. 12)

Je však také třeba dodat, že pokud bychom se tohoto ustanovení chtěli držet, museli bychom správně Romem nazývat pouze toho člověka, který se při sčítání lidu oficiálně k tzv. „romské národnosti“ přihlásil, a to tvoří pouze malou část Romských obyvatel v České republice. (Davidová, Uherek, 2014, s. 12)

Ze stejného důvodu je pak také velmi komplikované využití termínu „romská menšina“, který by měl vyjadřovat skupinu lidí stejné národnosti, stejného jazyka ale i stejných zvyků a tradic. To v tomto případě nemůže být splněno, protože k romské národnosti se v České republice například v roce 1991 při sčítání lidu přihlásilo pouze 33 486 osob, ačkoliv celkový počet Romů na našem území se

odhaduje na více, než 250 000. Většina našich romských obyvatel se totiž hlásí k české, nebo slovenské národnosti a na Slovensku pak ke slovenské, či k maďarské národnosti. (Davidová, Uherek, 2014, s. 12)

Tento jev je způsoben zejména na základě historických událostí, kdy byly seznamy romských obyvatel využity například za 2. světové války při posílání českých Romů, Sintů a olašských Romů do koncentračních táborů, ze kterých se většina z nich už nikdy nevrátila. (Davidová, Uherek, 2014, s. 13)

Dalším faktorem, který k tomuto rozptylu národností přispívá, je skutečnost, že kromě vzdělaných a úspěšně integrovaných Romů, zejména mladé generace, většina Romů cítí příslušnost pouze ke svému rodu, k určité národnosti tedy nikoliv. (Davidová, Uherek, 2014, s. 13)

2 SKUPINOVÁ DIFERENCIACE ROMŮ

Romské etnikum je charakteristické značnou diferenciací. Sami Romové se člení do obrovského množství podskupin zejména na základě rodů, nebo původu, ale i mnoha jiných faktorů, tato skupina tedy není homogenní. (Davidová, Uherek, 2014, s. 10)

Romové, žijící již přes 600 let na území České republiky, se samovolně rozdělili do následujících skupin:

1. Čeští Cikáni

Tato skupina žijící na našem území již za dob první republiky se nejčastěji označuje jednoduše za „Romy“. Původně žili částečně kočovným způsobem života. Jejich potomci hojně používají příjmení jako například Růžička, Janeček, nebo Herynek. Většina této skupiny Romů byla však za druhé světové skupiny poslána do koncentračních táborů, jejich počet se tedy značně snížil a zůstalo pouze několik rodů. (Davidová, Uherek, 2014, s. 10)

2. Moravští Cikáni

Moravští Romové jsou těm českým velmi podobní, jejich styl života je obdobný a stejně jako čeští Cikáni si i oni říkají nejčastěji pouze „Romové“. Mezi nejčastějšími příjmeními se vyskytují například Daniel, Holomek, Herák, Malík, či Kier. I tuto skupinu potkal za druhé světové války stejný osud. (Davidová, Uherek, 2014, s. 10)

3. Němečtí Cikáni

Velmi malá skupina Romů, která používá pojmenování „Sintové“. Sintske skupiny Romů se nenacházejí pouze v České republice, ale i v Německu, ve Francii, v Rakousku i jiných zemích, což napovídají i jejich charakteristická příjmení (Lagryn, Weinrich,...). Tyto spřízněné rody se dodnes navštěvují a udržují si specifický způsob života, včetně svého vlastního jazyka. Mezi Romy se sami ani nezařazují, využívají pouze název „Sintové“. (Davidová, Uherek, 2014, s. 10)

4. Olašští Romové

Další velmi specifická skupina Romů, označující se za „Vlachike“. Až do násilného usazení komunisty žili v podstatě všichni Olašští romové kočovným způsobem života. Kromě vlastního jazyka udržují i své historické tradice a zvyky, zachovávají si stále stejný hodnotový systém a mají dokonce i vlastní zákon. I tato skupina se s běžnými Romy nestýká a udržuje si od nich značný odstup. Na našem území tvoří asi 10% Romské komunity. (Davidová, Uherek, 2014, s. 10)

5. Slovenští Romové

Slovenští Romové zvaní „Servike“ a nebo také „Rumungre“ se na našem území objevují od konce druhé světové války, kdy se k nám přesunuli ze Slovenska. Jejich nejčastější příjmení jsou Dunka, Červeňák, Tokár, Čarný, Hangorbadžo, Kotlár nebo Mižigár. Společně s Maďarskými Romy tvoří v České republice zdaleka nejpočetnější skupinu, což je asi 85% všech Romů na zemi ČR. (Davidová, Uherek, 2014, s. 11)

6. Maďarští Romové

Poslední skupina je, jak již bylo řečeno, velmi podobná skupině předchozí. Využívají označení „Ungrike“ nebo též „Rumungre“ a jejich rody jsou často příbuzné se Slovenskými Romy. Charakteristická příjmení jsou Ištók, Gábor, Horváth,... (Davidová, Uherek, 2014, s. 11)

3 BYDLENÍ ROMŮ

3.1.1 TRADIČNÍ ZPŮSOB BYDLENÍ

Co se týče tradičního bydlení Romů na území České republiky, vždy se Romové dělili do dvou skupin. Jednou z nich jsou usedlíci a druhou kočovníci. Kočovným způsobem života žili vždy zejména olašští Romové, které se sice snažili komunisté v době ČSSR usadit, což se jim nakonec i povedlo, takže i olašští Romové dnes na tento způsob života vzpomínají pouze prostřednictvím lidových písní, vyprávění a kreseb. (Šuleř, 1999, s. 39)

V dobách, kdy ještě tato skupina Romů běžně kočovala, se využívaly zejména dva druhy přístřešků, a to stany (klasické látkové i přístřešky z větví a hlíny – tzv. „šátře“), nebo obytné vozy (tzv. „vurdoná“), používané ještě v 60. letech 20. století. Nejednalo se však ani zdaleka o vozy podobné těm dnešním. Takový obytný vůz byl z velké části tvořen dřevem, větvemi a přikryt plachtou nebo kobercem na ochranu před deštěm. Ve voze bylo v podstatě jen ložní prádlo a nejnezbytnější vybavení. O něco později byly tyto vozy nahrazeny klasickými maringotkami, které již byly větší, pohodlnější a Romové si je také obvykle honosně zdobily, takže byly i o poznání estetičtější. (Šuleř, 1999, s. 39)

Usedle žili již od dob vlád Marie Terezie a Josefa II zejména Moravští, Čeští a také Němečtí Romové, ti byli však z velké části vyhlazeni v koncentračním táboře Osvětim, dnes se tedy ani tento způsob života nedochoval. Tito Romové žili již v té době na okraji společnosti, v romských osadách („romane gava“), případně ve vyhrazených romských městských čtvrtích, kde postrádali základní sociální vybavení, pitnou vodu, či kanalizaci. (Šuleř, 1999, s. 40)

3.1.2 DNEŠNÍ ZPŮSOB BYDLENÍ

Po vynuceném usazení Romů se většina komunity přesunula do průmyslových oblastí měst, kde osídlila starší státní byty. Někteří Romové se uchýlili i ke stavbě rodinného domu, většinou však také na okraji města, či vesnice, z důvodu protestů původních obyvatel. (Davidová, Uherek, 2014, s. 13)

Po roce 1990 se však situace rapidně změnila, neboť státní domy byly téměř všechny vráceny v restitucích původním majitelům, nebo prodány a hned dalším krokem bylo vysídlení Romů z historických center měst a jinak turisticky

atraktivních oblastí. Romové se tedy opět musel přesunout do okrajových průmyslových částí měst a na sídliště, což nevyhnutelně vedlo a nadále vede ke střetům mezi romským způsobem života a způsobem života původních obyvatel. (Davidová, Uherek, 2014, s. 13)

4 ZPŮSOB OBŽIVY

Ve společnosti dnes převažuje názor, že Romové zásadně nepracují a nikdy nepracovali. Tento názor je samozřejmě podpořen vysokou nezaměstnaností Romů, nicméně jejich míra nezaměstnanosti začala stoupat opět až v období industrializace a za socialismu, kdy Romové postupně ztráceli kvalifikovanost a stávali se stále častěji pouze nekvalifikovanou dělnickou třídou. Původně byli tradiční Romské způsoby obživy zaměřené zejména na hudbu, tanec a také řemeslnictví. (Šuleř, 1999, s. 46-47)

Řemesla mezi Romy v České republice již v podstatě neexistují, ačkoliv například v Bulharsku, Maďarsku či Rumunsku si Romové svých tradičních způsobů obživy stále drží. (Šuleř, 1999, s. 47 - 50)

Nejoblíbenějšími řemesly mezi Romy bylo:

- Kovářství
- Kotlářství
- Korytářství
- Košíkářství
- Výroba košťat
- Výroba hudebních nástrojů
- Koňské handlířství
- Šperkařství

Řemeslné výrobky byli dříve směňovány za potraviny, či prodávány na trhu, což bylo však částečně závislé na kočovném způsobu života, kdy Romové objížděli svoji tradiční trasu a jejich zákaznictvo se pravidelně střídalo. (Šuleř, 1999, s. 47)

Částečně se tako Romové vždy věnovali překupnictví, a to hlavně ženy a mládež. Překupnictví probíhalo tím způsobem, že ženy nakoupily levné zboží, především oblečení a dále ho směňovaly za jídlo, nebo peníze. Překupnictví je jediný ze Romských způsobů obživy, který se dodnes dochoval i v České republice. Romky si zde otevírají malé obchůdky s levným textilem. (Šuleř, 1999, s. 50)

5 RODINNÉ VZTAHY

5.1.1 TRADIČNÍ RODINNÉ VZTAHY

V tradičním pojetí byla rodina, neboli „famelija“, úplným základem. Do rodiny se nepočítali pouze rodiče a děti, případně prarodiče, ale absolutně celá rozšířená rodina, která utvářela společenství s jasně danými pravidly. V takovéto rodině měl Rom přesně danou svoji roli, veškeré své povinnosti, ale také práva. (Člověk v tísni, 2002, s. 153)

V rodině se přísně dbalo na dodržování zvyků a tradic. Starší členové předávali těm mladším kulturní a etické normy, ale také jazyk, či profesní přípravu. Rodina poskytovala azyl a ekonomickou a sociální jistotu pro každého člena. Držela vždy pevně semknutá dohromady (Člověk v tísni, 2002, s. 153)

5.1.2 DNEŠNÍ RODINNÉ VZTAHY

Tradiční „famelija“ je v dnešní době značně ohrožena. Na soudržnost rodiny je stále kladen velký důraz, velikost rodiny se však postupně stále zmenšuje vlivem cíleného rozptylu větších romských komunit v období ČSSR. (Člověk v tísni, 2002, s. 154)

Romská rodina je postavena zejména na mužských členech, kteří mají největší autoritu. Výhradní postavení má otec, který si jako jediný může dovolit porušit romské normy a má v rodině poslední a nejdůležitější slovo, a to například i ve výběru vhodného partnera pro své děti. Zároveň má však za chování rodiny odpovědnost a veškeré stížnosti míří k němu. (Šuleř, 1999, s. 53)

Ženské postavení je výrazně ovlivněno věkem ženy. Starší ženy mají vyšší postavení, neboť jsou brány jako zkušené a moudré. Mladší ženy k nim často také chodí pro radu ohledně jakýchkoliv životních nesnází. Žena má pak obecně v rodině podřadnější roli. Musí za všech okolností respektovat svého muže a její nejdůležitější rolí jsou domácí práce, a to jak vaření a uklízení, tak i fyzicky těžší práce jako například práce na poli, či příprava dřeva, pokud je to třeba. (Šuleř, 1999, s. 53)

Nejdůležitější rolí ženy je však mateřství. V tradiční Romské rodině je žena uznávána pokud má více, než 3 děti. Výchova pak spadá z velké část hlavně na

matku. Její role matky přetrvává i ve chvíli, kdy má již potomky dospělé, neboť slovo babičky a prababičky má v rodině obrovskou váhu právě díky již zmíněným životním zkušenostem. (Šuleř, 1999, s. 54)

Výchova dětí má svá specifika. Děti jsou vychovávány k velké samostatnosti, což je dáno velkým počtem členů v rodině. Matka se stará zejména o nejmladší členy, s čímž jí pomáhají starší členové. Dívky jsou tradičně vedeny k domácím pracím již od útlého věku a následně také k obstarávání obživy, synové jsou zase vychováni jako zástupci otce a zejména nejstarší syn má v rodině privilegované postavení, kromě otce může tak například vybrat vhodného partnera pro své sestry. Dívky také z rodiny obecně po sňatku odchází k rodině svého muže, zatímco chlapci zůstávají a svoji ženu přivádí domů. (Šuleř, 1999, s. 55)

6 ROMOVÉ A NÁBOŽENSTVÍ

Náboženství Romů se velmi liší od ostatních světových tradičních náboženství jako je křesťanství, či islám. Romové na rozdíl od těchto náboženství nemají žádné náboženské texty, představitele církve a příkázání, nebo zákony. Romské náboženství sice vychází původně z náboženství radikovaného ve státě, ve kterém žijí, jeho podoba je však znatelně pozměněna. (Šuleř, 1999, s. 65)

Většina českých i slovenských Romů se hlásí ke katolické církvi, avšak neúčastní se téměř žádných katolických tradic, nebo slavností, s výjimkou nedělní mše a církevního svatebního obřadu. (Šuleř, 1999, s. 66)

Zajímavé je také fenomén francouzských romských evangelických skupin, které se aktivně podílejí na obřadech a tradicích francouzských evangelíků, neboť jejich vyjádření víry před emoce (zpěv, tanec,...) je jim o mnoho bližší, než katolická církev, která klade důraz zejména na psaní textů a čtení. (Šuleř, 1999, s. 66)

Kromě křesťanského základu je však Romská víra obohacena o prvky magie, animismu a kultu Země. Je charakteristická značnou mírou mystiky. Romové například věří v existenci ducha, který z člověka odchází přesně tři dny po smrti, proto tyto dny tráví v domě mrtvého, oslavují jeho život, vypráví si historky s ním spojené a loučí se s ním. Křest dítěte je pak zase provázen vírou v magické očištné schopnosti vody, ohně a země. (Šuleř, 1999, s. 67)

7 ROMSKÝ JAZYK A KOMUNIKACE

Romština původně vychází z větve novindických jazyků a dělí se do tří hlavních dialektových skupin podle toho, kam daná komunita Romů po odchodu z Indie přesídlila (Šotolová, 2003, s. 39):

- Arménská
- Evropská
- Syrská

Tyto skupiny romštiny jsou však pouhým původním předobrazem romštiny dnešní, která je z velké míry přetvořena na základě jazyka států, ve kterém Romové žijí, a vzniká tedy obrovské množství různých dialektů. (Šotolová, 2003, s. 40)

Slovní zásoba Romů je tvořena dvěma skupinami slov. V první skupině se jedná o slova původní, která se zachovala ze staré indické romštiny. Větší skupinu slov tvoří tzv. „výpůjčky“, což jsou slova přejatá z mnoha různých jazyků, se kterými se Romové dostali do kontaktu, což je zejména srbština, maďarština, polština, ukrajinština, slovenština, chorvatština, rumunština, či němčina. Převážně jde o slova vyjadřující něco, s čím se do té doby Romové neselekali. (Šotolová, 2003, s. 40)

V mnoha státech se romština běžně využívá, například pro literární díla, je běžným jazykem například v Maďarsku, ve Finsku, kde je dokonce romština vyučována ve škole ve večerních kurzech či jako nepovinný předmět, nebo ve Švédsku, ve kterém běžně vychází knihy pro děti a mládež v romském jazyce. (Šotolová, 2003, s. 40)

Mezi Českými Romy se můžeme setkat s romštinou českou, slovenskou, maďarskou, olašskou i německou. Nejčastěji se u nás vyskytují slovenští Romové, takže romština je přibližně z 80% tvořena slovenským dialektem. 10% romštiny tvoří maďarský dialekt a stejně tak i olašský dialekt. Český a německý dialekt se vlivem vyvraždění téměř všech českých a německých Romů nezachoval. (Šotolová, 2003, s. 40)

K dochování slovenské romštiny na našem území přispívá zejména seskupování romských rodin a jejich izolování (ať již dobrovolné, nebo vynucené) od zbytku

obyvatel. V těchto přirozených ghettech se běžně dříve udržoval romské tradice a zvyky, včetně dorozumívání v romském jazyce. Romské děti také často nenavštěvovali české školy a místo toho se vzdávali doma, podle uvážení rodičů. V tomto prostředí se romština velmi dobře rozvíjela a vznikl tak poměrně bohatý dialekt. (Šotolová, 2003, s. 41)

Romové na našem území ovládají do určité míry i češtinu, nicméně její podoba je ale velmi pozměněna na základě romštiny. Užívání češtiny mezi Romy je velmi individuální. Nejstarší generace Romů často česky nemluví téměř vůbec, naopak mladá generace češtinu využívá běžně, i když i v mladší generaci se setkáváme s tím, že Romové některá slova, nebo gramatické jevy neznají, nebo je nedokážou pochopit. (Šotolová, 2003, s. 43)

Oblasti českého jazyk, ve kterých Romové chybují, jsou 4:

1. Fonetika a lexikální oblast

Fonetika obou jazyků je podobná, avšak i drobné rozdíly ve výslovnosti je třeba sledovat, neboť mohou vést k nepochopení celkového kontextu. Rozdíly můžeme najít například v přízvuku, nebo ve dvojhláskách (v romštině vůbec neexistují), apod. Ve výsledku je pak podoba českého jazyka Romů ovlivněna jejich přízvukem. (Šotolová, 2003, s. 43)

2. Gramatická oblast

V gramatice romštiny a češtiny se nachází nejvíce rozdílů, mezi kterými je třeba jiný počet slovních druhů, odlišné skloňování i časování, jiné rody, i pády, atd. (Šotolová, 2003, s. 44)

3. Sémanticko-lexikální oblast

I zde kvůli velké odlišnosti obou jazyků dělají Romové velmi často chyby. Romština má například pouze dva rody, používá úplně jiné předložky a spojky a další rozdíl je i ve využívání číslovek a příslovcí. (Šotolová, 2003, s. 44)

4. Stylistická oblast

Zde je rozdíl zejména ve významech slov, kterých má řada romských i českých slov více. Tyto významy se však ne vždycky shodují, na základě čehož vznikají další nedorozumění. (Šotolová, 2003, s. 45)

8 SPECIFIKA VZDĚLÁVÁNÍ ROMŮ

Vzdělanost Romů na území České republiky je i dnes v naprosto nedostatečném stavu a je pouze odrazem celkového neuspokojivého stavu naší Romské populace. Následkem chabého vzdělání se jen více a více prohlubuje nepochopení a neschopnost domluvit se mezi Romskými skupinami obyvatel a majoritní společností. (Šotolová, 2011, s. 50)

Základem pro vzdělávání Romů by měla být akceptace jejich kulturních, sociálních i etnických odlišností, za což je zodpovědná v první řadě škola, kterou daný Rom, nebo skupina Romů navštěvuje. Taková škola by na jejich specifika měla být připravena a dále by měla vhodnými formami tyto žáky motivovat a podporovat ve vývoji, snažit se překonávat jazykové bariéry a také vycházet ze schopností Romských žáků. (Šotolová, 2011, s. 50)

8.1 JEDNOTLIVÉ STUPNĚ ŠKOLNÍ DOCHÁZKY

8.1.1 MATEŘSKÁ ŠKOLA

V oblasti mateřských škol je právě nyní hlavním cílem zejména značně zvýšit počet Romských žáků, kteří do mateřské školy dochází, takových je totiž naprosté minimum. (Šotolová, 2011, s. 50)

Velkou překážkou je pro malé Romské děti hlavně jazyková bariéra, kvůli které pak na prvních stupních základní školy vznikají častá nedorozumění a jiné problémy v komunikaci. Proto je důležité, aby se už v mateřské škole rozvíjela u dětí znalost českého jazyka, ale zároveň byl kladen důraz i na využívání romského jazyka učiteli, nebo asistenty. Romské dítě tak netrpí úzkostmi a předem si již nevytváří negativní vztah ke vzdělání, když vidí, že s komunikací ve školce nemá žádný problém. (Šotolová, 2011, s. 50)

8.1.2 ZÁKLADNÍ ŠKOLA

Zde je velmi důležité zprvu adekvátně posoudit připravenost Romského dítěte na nástup do školy. (Šotolová, 2011, s. 51)

Pokud již dítě do školy nastoupí, je důležité, aby se učitelé drželi mnoha zásad. První takovou zásadou je akceptace Romských kulturních i sociálních specifik, nevyčleňování Romů na základě těchto specifik, ale naopak vytvořit příznivou

atmosféru, aby byl Rom pochopen a tudíž i přijat ostatními spolužáky (například i zavést předměty zabývající se multikulturalismem). K tomu samozřejmě i zde přispívá dorozumivací schopnost Romského žáka. I zde je třeba rozvíjet jak jeho znalost češtiny, tak i udržovat znalost romštiny. (Šotolová, 2011, s. 51)

Nakonec by zde měl učitel také vzít v úvahu přirozené talenty a předpoklady Romů pro určitý zájem (obvykle například tanec nebo hudba) a těmto zájmům přizpůsobit studijní plán Romské skupiny. (Šotolová, 2011, s. 51)

8.1.3 STŘEDNÍ ŠKOLA

Na úrovni středních škol by bylo vhodné například zřídit speciální způsob dozdělávání pro Romy, kteří absolvovali zvláštní školy, či dokonce základní vzdělání nedokončili. Takové speciální dozdělávání by bylo zaměřené především na praktické využití nových poznatků v reálném životě, jako například při vedení domácnosti, péči o rodinu nebo také na získání profesního uplatnění. (Šotolová, 2011, s. 51)

Jednou z možností je také upřednostnit Romské žáky v přijímání na střední školy, pokud o dozdělání budou jevit velký zájem. (Šotolová, 2011, s. 51)

8.1.4 ODBORNÁ UČILIŠTĚ

Vzhledem k tomu, že pro Romy bylo vždy přirozené žít se řemeslnictvím, odborné učiliště je tedy pro ně poměrně vhodnou volbou. Na učilištích je hodné zaměřit výuku Romů jak na původní tradiční řemesla (kovářství, košíkářství, šperkařství, atd.), tak i na jiné obory, které mají široká pracovní uplatnění (dnes například stavebnictví, obuvnictví, kadeřnictví, apod.). (Šotolová, 2011, s. 52)

8.2 STRATEGIE MŠMT ČR

Na základě neutěšeného stavu ve vzdělávání Romů na území ČR se Meziresortní komise pro záležitosti romské komunity vlády ČR rozhodla vypracovat klíčové oblasti strategie pro další vzdělávání Romů:

- Předškolní vzdělávání a příprava pro úspěšné zahájení školní docházky
- Podpora v průběhu povinné školní docházky

- Poradenská činnost při výběru povolání
V tomto kroku by měla být nápomocná hlavně síť pedagogických asistentů, výchovných poradců a jiných poradenských pracovišť a center, které by žákovi pomohli s výběrem adekvátního studijního oboru. (Šotolová, 2011, s. 56)
- Podpora žáků při sekundárním a terciárním vzdělávání
I zde by mohl být zaveden jakýsi poradce, který by operativně pomáhal Romům řešit jejich aktuální problémy v souvislosti se vzdělávacím systémem. (Šotolová, 2011, s. 56)
- Podpora smysluplného trávení volného času
Cílem tohoto kroku je podpora romských občanských sdružení, pracujících s dětmi a rozvíjejících jejich zájmy a talenty nebo střediska volného času, která Romským dětem poskytují mnoho možností, jak smysluplně trávit čas. (Šotolová, 2011, s. 57)
- Podpora uměleckého nadání romských dětí
Obvyklá umělecká nadání Romských dětí je možné podpořit vytvořením s rozšířenou výukou výtvarné výchovy, hudební výchov, či tance, apod. Dále například také povzbudit Romského žáka k navštívení základní umělecké školy nebo jim pomoci při přípravě na takovou školu. (Šotolová, 2011, s. 57)
- Šíření informací o Romech
Tento strategický bod se týká majoritní společnosti, kterou je třeba pomocí publikací, přednášek, médií nebo i workshopů seznámit s Romskou kulturou a předejít tak vytvoření stereotypů a předsudků vůči Romům. (Šotolová, 2011, s. 58)
- Výchova k toleranci
Majoritní společnost je možné vychovat k toleranci pouze tím způsobem, že bude od útlého věku informována a seznamována s Romským obyvatelstvem. (Šotolová, 2011, s. 58)

- Příprava pedagogů

Na pedagogích leží velká zodpovědnost za mnoho z těchto strategických bodů. Většina z nich je mířena do škol, a to obvykle přímo k učiteli. Ten tedy musí být o Romské menšině perfektně informován a musí se vyznat v jejích odlišnostech a charakteristických znacích. Další cestou je také vytvoření široké sítě vzdělaných Romských pedagogických asistentů. A nakonec i vytvoření kateder a ústavů, které by se přímo specializovaly na multikulturní výchovu. (Šotolová, 2011, s. 59)

- Vzdělávání a výchova dospělých Romů a spolupráce se školami a školskými zařízeními

A posledním, avšak neméně důležitým krokem je utvoření spolupráce mezi Romskými rodinami a školami, kde by se pak mohli Romové přímo podílet na vytváření školních vzdělávacích programů. (Šotolová, 2011, s. 60)

9 PRAKTICKÁ ČÁST

9.1 ÚVOD K VÝZKUMU

V praktické části své diplomové práce jsem se zabývala přímým pohledem do reality vzdělávání Romských dětí na českých školách. Ačkoliv teoretických poznatků z této oblasti je mnoho, chtěla jsem přijít na to, zda tyto poznatky skutečně odpovídají realitě, nebo se snad v oblasti vzdělávání Romů vyskytují i problémy, které literatura nezdůrazňuje, nebo dokonce vůbec nezmiňuje.

Jelikož mým cílem bylo hlavně zmapovat situaci na českých školách z pohledu samotných Romů, kteří je navštěvují a do větší hloubky rozebrat pozitiva i negativa, se kterými se dennodenně setkávají, přiklonila jsem se radši k výzkumu kvalitativnímu, a to k rozhovoru, který umožňuje individuálně reagovat na myšlenkové pochody dotazovaných, detailněji rozebrat cokoli, k čemu mají chuť se vyjádřit a dostat se tudíž lépe k jádru problému.

9.1.1 VÝZKUMNÉ CÍLE

1. Popsat specifika vzdělávání romských žáků na českých školách
 - Zkoumat dopady rozdílu v hodnotách Romů a majoritní společnosti na jejich vzdělávání
 - Zjistit, zda jsou romské vlastnosti a jejich způsob života překážkou ve vzdělávání na českých školách a proč tomu tak je
 - Popsat největší problémy, se kterými se romští žáci na českých školách setkávají
2. Popsat vztah mezi učitelem a romským žákem
 - Zjistit, zda je komunikace mezi učitelem a žákem nějakým způsobem omezena
 - Popsat chování učitele vůči romskému žákovi a naopak
3. Popsat spojitosti mezi rodinným zázemím romských žáků a jejich pohledem na vzdělání a na školství
 - Zjistit, zda rodina žáka nějakým způsobem působí na jeho vztah ke škole a ke vzdělání obecně
 - Zjistit, zda povolání rodičů a jejich vzdělání má vliv na žakovu motivaci k dalšímu vzdělávání

9.1.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY

1. Co romský žák očekává od českého vzdělávacího systému?
2. Jaký má vztah s učiteli a spolužáky?
3. S jakými největšími problémy se již v životě setkal při vzdělávání?
4. Mají pocit, že mezi českými učiteli vůči nim panují předsudky?
5. Jaký vliv má rodinné prostředí na jeho pohled na vzdělání?

9.1.3 METODA SBĚRU DAT

Jak jsem již psala, ke sběru dat jsem si vybrala metodu rozhovoru, ve kterém jsem použila řadu volných otázek, nechtěla jsem totiž dotazovaným podsouvat jakékoliv odpovědi, chtěla jsem získat čistě jejich názor na tuto problematiku.

K rozhovoru jsem vybrala čtyři Romy různých věků a rodinných poměrů, se kterými se více, či méně znám a vím o nich tedy alespoň nějaké základní minimum informací.

Tento výběr Romů proběhl zcela záměrně, neboť je všechny pravidelně vídám a uvědomila jsem si, že kromě pozdravu jsem si s většinou z nich (s jednou jedinou výjimkou) v podstatě nikdy nepopovídala a přesto jsem si na ně už předem utvořila názor. Vynasnažila jsem se tedy veškeré své předsudky vůči nim odsunout a podívat se na ně s úplně čistou hlavou, bez názoru a zjistit, jací vlastně ve skutečnosti jsou a s jakými problémy, či radostmi se každý den setkávají.

Sam dotazování se navzájem neznají, takže rozhovory probíhaly individuálně, vždy s několikadenním odstupem. Využili jsme příznivého počasí a sedli si vždy do parku, potřebovala jsem totiž rozhovory nahrát na diktafon v telefonu, takže uzavřené prostředí by zvyšovalo množství šumů, což by značně komplikovalo následný přepis odpovědí.

Seznam základních otázek jsem měla předem připravený a také jsem se ho držela, pouze s individuálními odbočkami, pokud se některý s dotazovaných k něčemu měl chuť více vyjádřit, nebo něco dodat.

9.1.4 SEZNAM OTÁZEK DO ROZHOVORU

1. Co pro tebe znamená mít vzdělání?
2. Jaké máš pocity, když se řekne „škola“?
3. Vnímáš tedy podle sebe školu spíš negativně nebo pozitivně?

4. Chodíš/ chodil jsi do školy rád? Proč?
5. Jaký máš pocit, ze svých školních výkonů?
6. Vzpomínáš s třeba na nějaký nejhorší/nejlepší zážitek spojený se školou?
7. Byl jsi ve škole spíš chválený nebo káraný? Nebo dokonce trestaný?
8. Máš ve škole nějaké oblíbené/neoblíbené předměty?
9. Byl jsi někdy na svůj výkon ve škole opravdu hrdý, nebo se naopak styděl?
10. Když máš ve škole nějaký problém, třeba přijdeš pozdě, radši se vymluvíš, nebo řekneš pravdu?
11. Vážíš si některého z učitelů?
12. Máš mezi spolužáky kamarády?
13. Trávíš se spolužáky i volný čas po škole?
14. Řekl bys, že jsi u spolužáků a učitelů spíš oblíbený?
15. Chodíš do družiny, do jídelny, na nějaké školní kroužky, zájmové kluby?
16. Jezdíš na školní výlety nebo na školy v přírodě?
17. Plánuješ po dokončení školy dál pokračovat ve vzdělávání?
18. Máš v životě nějaký plán, nebo cíl, čeho bys chtěl dosáhnout?
19. Na co se těšíš a čeho se bojíš, po dokončení školy?
20. Je někdo, kdo tě třeba ovlivnil? Někaký vzor nebo idol?
21. Mluvíš o svých problémech nebo úspěších doma s rodinou?
22. Dostaneš třeba nějaký trest, když se ti nepovede písemka, nebo ve škole něco provedeš? Nebo naopak odměnu za úspěch?
23. Kontrolují rodiče tvůj školní prospěch často?
24. Ovlivňují rodiče nějak tvé plány, nebo tě nechávají, ať si o sobě rozhodneš sám? Třeba výběr školy, nebo zájmových kroužků?
25. Který rodič je u vás přísnější?
26. Který rodič bys řekl, že na tebe má větší vliv?
27. Mají tvoji rodiče vystudovanou nějakou školu?
28. Kde rodiče pracují? Bereš třeba jejich práci jako inspiraci pro sebe?
29. Jak vycházíš se sourozenci?
30. Trávíš radši čas venku/ ve svém pokoji, nebo společně s celou rodinou?
31. Máte doma nějak rozdělené domácí práce a jiné povinnosti?

9.1.5 KAZUISTIKY DOTAZOVANÍ

Anamnézy dotazovaných nejsou bohužel moc obsáhlé, neboť se, jak jsem si všimla, dotazovaní Romové se nechtěli moc vyjadřovat k otázkám ohledně rodinných poměrů. Uvádím tedy pouze základní informace, které se mi povedlo získat a záměrně neuvádím jména, ani konkrétní školy, které dotazovaní navštěvují, kvůli jejich vyjádřeným obavám, aby si moji DP nepřečetl některý z jejich učitelů, nebo jiných známých, o čemž jsem je musela ujistit.

1. Dotazovaná č. 1

Dotazovanou č. 1 jako jedinou znám velmi dobře řadu let, takže na většinu otázek jsem již předem tušila odpověď. Přesto jsem se jí dotazovala jako kteréhokoliv jiného respondenta.

Tato žena žije v Plzni a je jí 24 let. Téměř celý život až donedávna, kdy se přestěhovala do vlastního pronájmu, žila s prarodiči na jednom z plzeňských sídlišť. Svého otce nezná a nikdy se s ním nesešla. S matkou se vídá pravidelně, ale vzhledem k tomu, že ta žije až za Plzní, rozhodla se, že bude lepší, když dotazovaná nebude muset dojíždět do Plzně do školy a bude radši žít s prarodiči, což dotazované vyhovovalo, s prarodiči měla vždy naprosto bezproblémové vztahy.

Ze základní školy odcházela již v páté třídě, neboť byla přijata na jedno z nejprestižnějších osmiletých gymnázií v Plzni. Základní školu prošla bez větších problémů, s o to většími se však poté setkala na gymnáziu. Měla vždy prospěch v pořádku, z většiny předmětů dokonce nadprůměrný, nicméně často přicházela do sporů se spolužáky i s učiteli. Přiznává, že v návaznosti na tyto spory se mnohdy uchýlila k záškoláctví.

Tento stav postupně kulminoval a vyvrcholil až přechodem na jiné gymnázium, kde však v záškoláctví pokračovala, nedokázala se již k běžnému školnímu životu vrátit. I z tohoto gymnázia odešla, prošla ještě několik dalších středních škol, avšak žádnou zatím nedokončila úspěšně.

Poslední naději vidí v individuálním studijním programu na některé ze středních škol, protože již několik let pracuje na stejné pozici, ze které nechce odejít (dle

jejích slov jí naplňuje a baví), takže na každodenní prezenční studium tedy nemá možnost nastoupit.

2. Dotazovaný č. 2

Druhému dotazovanému je 18 let a žije s rodiči a s mladším sourozencem na jednom z Plzeňských sídlišť. Otec je prodavač a matka na mateřské dovolené. Má i staršího sourozence, ten však již žije jinde. S rodinou má podle svých slov perfektní vztahy a s rodiči si skvěle rozumí, váží si jich a respektuje jejich názor. Stejně tak rodiče respektují jeho názor a vychovávají ho k samostatnosti.

Ani ve škole nemá podle sebe žádné závažné problémy. Na základní školu šel s ročním odkladem. Poté se dostal se na střední školu, na obor s maturitou, která ho čeká za rok. V kolektivu je oblíbený, i učitele má povětšinou rád. Přiznává, že se i on čas od času uchyluje k záškoláctví a svůj prospěch vnímá jako průměrný. Jedinou komplikací, která mu život ve škole do jisté míry ztěžuje, je zraková vada, kvůli které trpí silnou krátkozrakostí.

Jako jediný se o škole vyjadřuje vyloženě pozitivně, pozitivně vnímá i přínos vzdělání pro jeho budoucí život. Na vysokou školu se však po maturitě již pravděpodobně nechystá, jeho cílem je najít si práci a založit rodinu.

3. Dotazovaný č. 3

S rozhovorem s tímto dotazovaným jsem měla asi největší problém. Ze začátku na všechny mé dotazy odpovídal pouze jednoslovně, maximálně krátkou větou. Až po ujištění, že rozhovor skutečně nikde neotisknu a jeho jméno se nikdo nedozví, se rozmluvil alespoň o trochu víc, ale ani tak jsem z něj nedostala tolik informací, jako z ostatních, některé odpovědi mi také přišly značně ironické, tudíž pro výzkum nepoužitelné.

Vím tedy pouze, že je mu 14 let a chodí na základní školu. Žije s matkou (o otci odmítá mluvit) a se sestrou, se kterou má sice dobré vztahy, ale moc si s nimi s oběma nepovídá a rád se spíše uchyluje ven, nebo k počítači.

Ve škole moc spokojený není, neboť je často káraný, a tak se radši s učiteli nebaví a sám přiznává, že než aby vysvětloval své problémy, tak se radši vždycky na něco vymluví. O prospěchu se se mnou bavit nechtěl, jeho nejneoblíbenější

předmět je však čeština, protože jí nerozumí, vůbec ho nebaví a nechápe její smysl.

Zato se rozprávěl k tématu zájmů a koníčků. Má moc rád fotbal, jeho idolem je Julius Lávicový a jednou by také chtěl být fotbalistou, tak ve volném čase chodí často s kamarády hrát fotbal.

4. Dotazovaná č. 4

Poslední dotazovanou je devítiletá dívka, která do školy nastoupila teprve loňský rok. Žije v malém bytě s rodiči, se starší sestrou, jejím partnerem a jejich malým synem. Do České republiky se s rodinou přestěhovala ze Slovenska před několika lety. Matka pracuje jako průvodčí ve vlaku a otec je nezaměstnaný. Rodiče má prý ráda a poslouchá je.

Ve škole se jí zatím nelíbí vůbec, má velký problém s českým jazykem a s tím, že ani v ostatních předmětech češtině tolik nerozumí, navíc rodina mluví celá slovensky, takže se s ní nemá, kdo učit. Kamarádů také ve škole moc nemá a učitelů se bojí.

V životě by chtěla být zpěvačkou, protože chodí do sboru a na hudební kroužek. Její učitelka na hudební výchovu je také jediná, kterou má ve škole opravdu ráda.

9.1.6 VYHODNOCENÍ VÝZKUMU

Pro analýzu získaných dat jsem použila zakotvenou teorii. Rozhovory jsem slovo od slova přepsala, v přesném znění a poté jsem pokračovala otevřeným kódováním. Během otevřeného kódování jsem vybrala veškeré věty, či slovní spojení, které mi připadaly nějakým způsobem důležité, či klíčové. Tato hesla jsem pak rozdělila do mnoha kategorií podle významu a tématu. (Švaříček, Šedová, 2014, s. 211 - 220)

V druhém kroku jsem přešla k axiálnímu kódování. Mezi vytvořenými kategoriemi jsem se tedy pokusila najít veškeré klíčové vztahy a tyto vztahy zařadit do kategorií: Příčinné podmínky → Jev → Kontext jevu → Strategie jednání → Proměnná → Důsledek. Tyto vztahy jsem pak pro větší přehlednost převedla do tabulky (tab. 1. Axiální kódování) a posléze i každý vztah jednotlivě slovně popsala. (Švaříček, Šedová, 2014, s. 232-233)

Na základě axiálního kódování jsem pak vytvořila jeden velký souhrnný graf znázorňující veškeré nalezené vztahy (Graf 1. Vztah ke škole) a jelikož je tento graf velmi rozsáhlý a nepřehledný, vytvořila jsem pak ještě pomocný graf (Graf 2. Životní plány a cíle), který přehledněji popisuje rodinné poměry dotazovaných, které pro můj výzkum považuji za velmi důležité. A nakonec i třetí graf (Graf 3. Absence a záškoláctví), který poukazuje na nejpálčivější problém Romských žáků na české škole, který se mi ve výzkumu objevil. (Švaříček, Šedřová, 2014, s. 236)

9.2 OTEVŘENÉ KÓDOVÁNÍ

1. Vztah ke spolužákům

Jaký postoj mají ke spolužákům a jak s nimi vychází.

- „bavim se jenom s holkama co se baví se mnou“
- „nebyla jsem jakože ta nejmilovanější“
- „u spolužáků jsem byla dost neoblíbená“
- „Jo, těch je dost...“ (kamarádů)
- „máme partu“
- „Ano, mám a i kamarádky.“

2. Chování spolužáků

Jak vnímají chování spolužáků vůči sobě.

- „...se vždycky smáli mým vlasům, že jsem bobr“
- „nešikanovali mě“
- „už mě moc neznali“
- „koukali, že se zase exot ukázal po roce“
- „Sem tam se mnou někdo má problém“
- „tvrdí, že jsem ukradla boty“

3. Volný čas

Jak nejčastěji a nejradši tráví odpoledne, víkendy a prázdniny.

- „radši chodim domů“
- „V pokoji u počítače“
- „po škole většinou kopu“
- „přesně vždycky s těma pár kamarádkama“

4. Zájmy

Oblíbené aktivity, kroužky a kurzy.

- „dělám L.A. style“
- „hrát fotbal“
- „Na kroužky a tak taky ne“
- „na klavír do lidušky“
- „...toho jsem pak taky někdy tak v patnácti nechala, to byla píčovina“

5. Vztah k učitelům

Jak se staví k učitelům

- „Třeba třídní jsou v pohodě.“
- „když nesnaží se být nutně kamarád.“ (oceňuje)
- „věděla jsem, že mě nemají rádi...“
- „Hele, asi ani nijak ne.“ (o úctě k učitelům)
- „totální pohodář“
- „tady jsou všichni super“

6. Chování učitelů

Jak vnímají chování učitelů vůči sobě

- „to robí učitelé o aktivech“ (mluví o problémech)
- „...jak na tebe koukají už předem jakože jsi ztracená a oni to ví“
- „...prostě buď odevzdej omluvňák nebo si to oprav, ale za to jsem jako rád.“
- „No, právěže i oni.“ (koukali jako exoti)
- „totál nezám“

7. Tresty/odměny ve škole

Zda si myslí, že jsou ve škole spíš trestaní, nebo odměňovaní a za co.

- „Spíše trestaní“
- „Za pozdní příchody“

- „za domácí úkoly“
- „Trestanej jsem nikdy nebyl“

8. Vztah ke škole

Jak vnímají školu a jaké mají pocity, když se řekne „škola“

- „Kam musíš chodit“
- „Chodim do školy rada, kvůli spolužákum.“
- „Když vím, co mi čeká, chodím do školy rád.“
- „Ještě tak základka byla v pohodě“
- „spíš dobrý, vzpomenu si na kámoše“

9. Pohled na vzdělávání

„jak berou vzdělání, co to pro ně znamená“

- „lepší příležitosti a lepší plat“
- „Asi taková povinnost“
- „mít ten papír konečně“
- „zbavit se všech těch keců okolo, abych měla sama klid“

10. Nejlepší zážitky

Co se jim vybaví jako nejlepší zážitek ze školy nebo co mají na škole opravdu rádi.

- „nejlepsi jsou vianoce“
- „tak obecně jsem byla vždycky ráda za dobrou známku, že jo“
- „Nejlepší asi nemam“
- „lyžák, rozlučkovej“

11. Nejhorší zážitky

Co si naopak vybaví jako nejhorší nebo nejnepříjemnější okamžik.

- „ty komisionálky“
- „nejhorsí je vysmievani z pisemek“

- „když se ve třídě dělá bordel“
- „ráno vstávat, já spím ve volnu klidně do dvanácti“

12. Oblíbené předměty

Předměty, které je baví, nebo jim jdou

- „Oblíbený je tělocvik...“
- „Hodně záleží na učiteli“
- „taky čeština, ta mi šla úplně sama.“
- „Jó a ještě přece dějepis, ten jsem milovala“
- „Občanku, ale hlavně kvůli našemu učiteli“

13. Neoblíbené předměty

Předměty, které nechápou, nebo je nudí

- „nesnáším ráda češtinu, tam dělám pořád chyby“
- „neoblíbené český jazyk a děják“
- „Já vždycky nesnášela matiku, ta mi prostě nešla“

14. Na co jsou hrdí

Co s myslí, že se jim v životě nebo ve škole zatím nejvíc povedlo

- „Zpívala jsem ve školním sboru“
- „jsem rád vždycky, když něco vyhraju“
- „když jsem něco uměla líp“
- „Nejvíc budu hrdej na maturu, jestli to dam“

15. Za co se stydí

Co ví, že se jim nepovedlo, nebo za co se cítí trapně

- „kromě poznamek nic konkrétního“
- „za tu matiku jsem se nikdy nestyděla třeba“

16. O absencích a záškoláctví

Jak často do školy nechodí, proč a jak to řeší

- „nějaký pozdní příchody...“
- „oni mi vždycky hned daj áčko“
- „bylo mi trapný tam přijít“
- „jsem věděl, že bude akorát za další průser“
- „Nikdy se mě asi nikdo nezeptal, proč jsem nebyla“

17. O lhaní

- „musím vědět ke komu si dovolím kecat“
- „Radši se vymluvím“
- „neumím lhat, bojím se“
- „většinou jsem říkala pravdu“
- „je mi při tom trapně a vysvětlovat to“
- „Já můžu říct pravdu“
- „jsem si pak všimla, že mi nevěří, ani když fakt jdu k doktoru“

18. Pohled na učivo

Zda je podle nich učivo dobře zvolené a použitelné pro život

- „se to zbytečně hrotí“
- „Teď třeba dělám s čísly každý den, vid', a nedělá mi to problém“
- „prostě na to nemam mozek“
- „nechápu to, nerozumím tomu“
- „navíc i to přijde zbytečný“

19. Školní výkon

- „tak průměr“
- „já měla na základce samý jedničky“

- „já jsem spokojenej“
- „češtině vůbec nerozumim“
- „mam z ní blbý známky“

20. Další školní aktivity

Zda se účastní školních výletů, chodí do družiny, do školních kroužků, nebo na oběd se spolužáky

- „Nejezdím, pomaham doma“
- „To jsem nejezdila nikdy, babi mě nenutila“
- „jednou jsem byl nemocnej na kapačkách a nemohl jsem na školu v přírodě“
- „Jak na co, spíš mě tyhle věci neberou“

21. Životní plány a cíle

Čeho by rádi v životě dosáhli, co je pro ně cíl

- „já chci pak hrát fotbal“
- „Jsem teď v tuhle chvíli ráda, kde jsem“
- „nebo se někam posunu“
- „auto a byt se Sandruš“
- „Pak už nic, už budu mít všechno“

22. Další vzdělávání

Zda se po škole chystají na vyšší stupeň vzdělání

- „nevim“
- „já bych si hlavně teď ráda dodělala aspoň tu maturu“
- „dál už ne“
- „já nad tím ani neuvažoval“
- „Mam strach, že bych to nedal“
- „pak roky v tahu a hovno z toho“

23. Idoly

Koho si váží a vzhlíží k němu

- „Lavický, Lavi“
- „Babi s dědou, to je jasný, i máma“
- „Děda, toho jsem měl strašně rád“

24. Obavy a očekávání

Čeho se po dokončení školy bojíte a na co se těšíte

- „ze nebudu dost dobrá“
- „Ničeho se nebojím“
- „Už jsem to jenom chtěla mít za sebou“
- „na ten život... normální...“

25. Tresty a odměny doma

Jak často je doma trestán/a nebo odměňován/a

- „Když se mi něco nepovede dostanu zakaz“
- „Jak kdy, spíš ne“
- „Ne, to né, buď to šlo, nebo ne.“
- „Na odměny jsme taky nehráli, měli radost třeba“
- „děda bejval přísněj, ten i sem tam vzal vařečku“

26. Rodičovský dohled

Zda ho/ji rodiče kontrolují a sledují známky

- „Nemluvím o tom, rád si tyhle věci nechám pro sebe“
- „Chodí jenom na třídní aktivity“
- „to byl prostě můj boj, koukali jenom na vysvědčení“
- „Ne, ne“

27. Rodinné poměry

S kým žije, kolik má sourozenců,....

- „Bydlíme vsichni pohromadě.“
- „Mám jenom matku“
- „Mám sestru a tu mám hodně rád.“
- „babi s dědou, to je takovej vzor, ale to je tím, že jsem byla u nich furt“
- „jenom nevlastní, s těma se neznam“

28. Vztah s rodiči

Jak se rodiče chovají, jak spolu tráví čas, kterého rodiče se víc váží.

- „v obejváku, se všema, koukáme s dědou na televizi...“
- „oni ani moc neví, co se děje“
- „To nemůžu říct vůbec, já je mam rád oba, hrozně si jich vážím“
- „chodíme na pivo.“

29. Vliv rodičů

Zda o škole, kroužkách, apod. rozhodují hlavně rodiče, nebo si rozhodují sami/y.

- „Na hudebku chtěla mamka“
- „když už viděli, že mam svý plány, tak mě nechávali“
- „školu jsem vybaral sám, kam šli kámoši“

30. Komunikace v rodině

S kým si povídá více, komu se svěřuje, jak spolu obecně komunikují.

- „Maminka, tatko se více vzteka než mluví.“
- „S mámou jsme si zas vždycky povídaly o všem, to jsem babi ani říct nemohla“
- „Táta, tomu většinou ani nic neříkáme“
- „Když se ptali, hlavně děda, tak jo, ale sama jsem fakt nezačínala“

31. Vzdělání rodičů

Nejvyšší dosažené vzdělání

- „Maminka má školu“
- „Tu hotelovku.“
- „Maj základovku oba, pak už nikam nechtěli“

32. Povolání rodičů

- „Matka je průvodčí ve vlaku“
- „Máma mi dělá šéfovou u nás“
- „maj to těžký právě takhle“
- „Máma je doma na mateřský, táta prodává...“

33. Domácí povinnosti

Domácí práce, kterých se účastní, určené povinnosti.

- „To dělá máma s Lucou“
- „ženská maká doma, chlap vydělává“
- „Žádnej systém není“

9.3 AXIÁLNÍ KÓDOVÁNÍ

Tab. 1. Axiální kódování

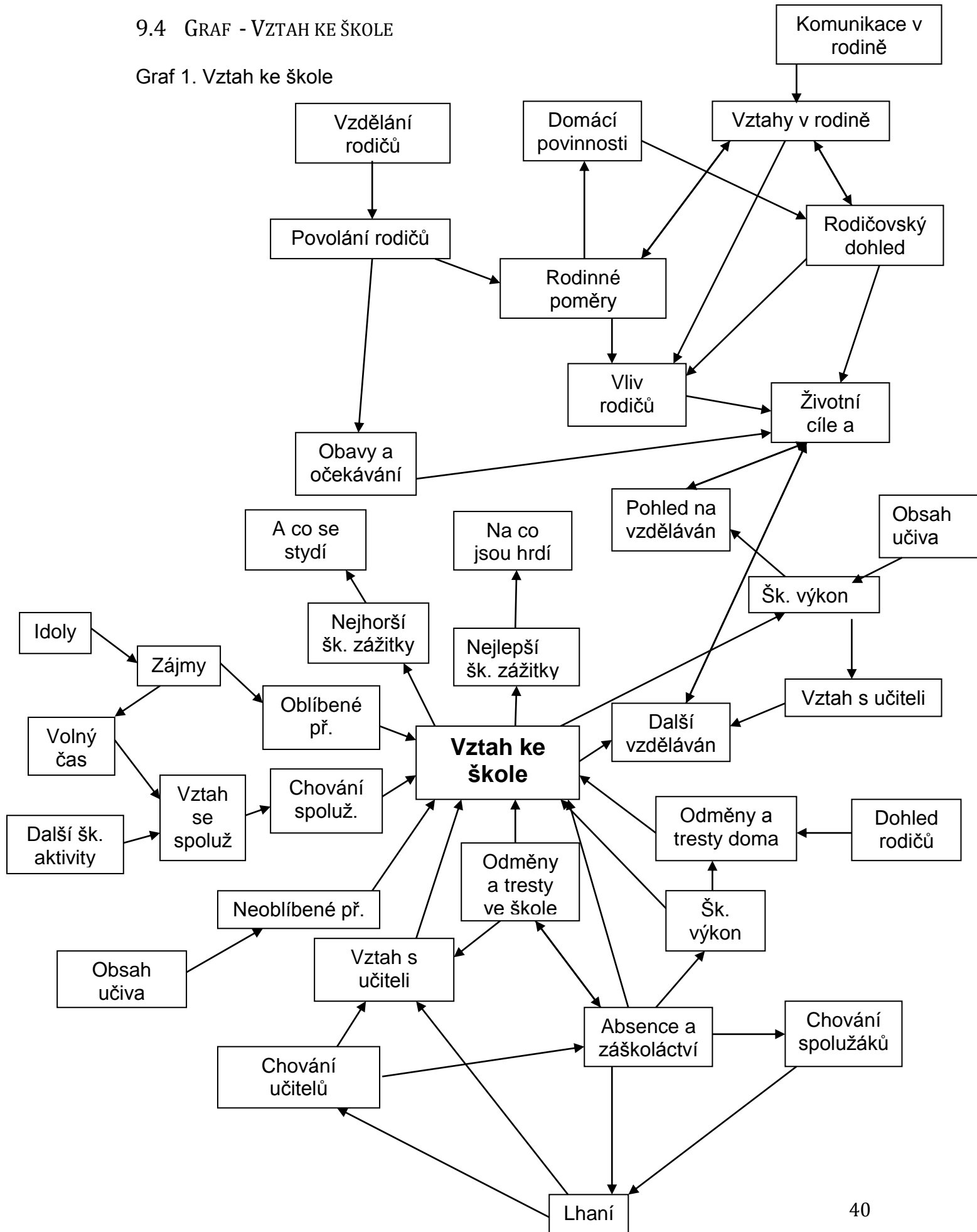
Příčinné podmínky	Jev	Kontext jevu	Strategie jednání	Proměnná	Následek/ důsledek
Idoly	Zájmy		Volný čas	vztah se spolužáky	Chování spolužáků
Další školní aktivity	Vztah se spoluž.	Chování spoluž.	Vztah ke škole		Absence a záškoláctví
Zájmy	Oblíbené předměty		Vztah ke škole	Nejlepší šk. zážitky	Na co jsou hrdí
Obsah učiva	Neoblíben. předměty		Vztah ke škole	Nejhorší šk. zážitky	Za co se stydí
Chování učitelů	Vztah s učiteli		Vztah ke škole		Pohled na vzdělání
Lhaní	Vztah s učiteli	Chování učitele	Vztah ke škole		Další vzdělávání
Chování učitelů	Absence a záškoláctví	Chování spolužáků	Lhaní	Tresty a odměny ve škole	Vztah s učiteli
Absence a záškoláctví	Tresty a odměny ve škole		Vztah ke škole		Další vzdělávání
Školní výkon	Vztah ke škole		Absence a záškoláctví		Lhaní
Absence a záškoláctví	Školní výkon		Vztah ke škole		Další vzdělávání
Rodičovský dohled	Školní výkon	Tresty a odměny doma	Vztah ke škole		Další vzdělávání
Obsah učiva	Školní výkon	Vztah s učiteli	Další vzdělávání		Životní plány a cíle
Vztah s učiteli	Vztah ke škole	Školní výkon	Pohled na vzdělání		Životní plány a cíle
Vzdělání rodičů	Povolání rodičů	Rodinné poměry	Vztahy v rodině		Životní plány a cíle
Komunikace v rodině	Vztahy v rodině	Rodinné poměry	Vliv rodičů		Životní plány a cíle
Rodinné poměry	Obavy a očekávání		Životní plány a cíle		Další vzdělávání
Rodinné poměry	Domácí povinnosti	Rodič. dohled	Vztahy v rodině		Vliv rodičů
Vztahy v rodině	Rodič. dohled	Vliv rodičů	Životní plány a cíle		Pohled na vzdělání

1. Podle svých idolů si dotazovaní vytvářejí okruh zájmů, na základě kterého pak tráví svůj volný čas. Ten je ovlivněn také tím, jaké vztahy mají se spolužáky, což udává, jak se k nim spolužáci poté chovají.
2. Přítomnost na školních aktivitách (výletech, družině, obědech) značně ovlivňuje jejich vztah ke spolužákům, který je také dán chováním spolužáků. Špatné vztahy se spolužáky vedou k celkově špatnému vztahu ke škole a tudíž i k záškoláctví.
3. Zájmy značně ovlivňují, které předměty budou jejich oblíbené, což utváří jejich vztah ke škole a společně s jejich nejlepšími školními zážitky utváří to, na co jsou ve škole hrdí.
4. Neoblíbené předměty jsou ovlivněné tím, jaký názor má žák na obsah učiva. Utváří pak jeho celkový vztah ke škole, který spolu s nejhoršími zážitky utváří to, za co se dotazovaný nejvíce stydí.
5. Chování učitelů, vede k utvoření vztahu k nim a posléze i k utvoření celkového vztahu ke škole, což formuje jejich pohled na vzdělání.
6. Lhaní zhoršuje vztahy s učitelem, což ovlivňuje i celkový vztah ke škole a tudíž i chuť do dalšího vzdělávání.
7. Chování učitelů a částečně i chování žáků vede často k záškoláctví, na které dotazovaní reagují lhaním, což spolu s odměnami/tresty ze školy ještě více zhoršuje vztah dotazovaných s učiteli.
8. Za záškoláctví jsou trestáni, což zhoršuje jejich vztah ke škole, a udává jejich plány na další vzdělávání.
9. Školní výkon udává jejich vztah ke škole, na který reagují záškoláctvím a následným lhaním.
10. Časté absence vedou ke zhoršení školního prospěchu, což udává celkový vztah ke škole a tudíž i chuť dotazovaného k dalšímu vzdělávání.
11. Rodičovský dohled spolu se systémem odměn a trestů udává výkony žáka ve škole, což ovlivňuje jeho celkový vztah ke škole, který může mít za důsledek chuť nebo naopak nechť do dalšího vzdělávání
12. Jejich školní výkon je dán názorem na obsah učiva, který může ovlivnit i vztah k učiteli, který daný předmět učí. To vše ovlivňuje jejich plány na další vzdělávání a tudíž i celkové životní plány.

13. Vztah s učiteli ovlivňuje jejich celkový vztah ke škole. Ten je do jisté míry ovlivňuje i školní prospěch. To, jak se ve škole cítí, určuje jejich celkový pohled na vzdělání, což vede k vytvoření plánů a cílů do budoucnost.
14. Vzdělání rodičů určuje jejich povolání, což udává poměry, ve kterých rodina žije. To má za následek celkové vztahy v rodině, což určuje jeho životní plány do budoucnosti.
15. Způsob, jakým rodina komunikuje mezi sebou, udává vztahy v rodině, což může být ovlivněno i poměry, ve kterých rodina žije. Vztahy k rodičům pak udávají to, jak velký vliv mají na životní plány svých dětí.
16. Podle rodinných poměrů, ve kterých dotazovaný žije se utváří obavy, nebo naopak očekávání, které má žák od života po dokončení školy, proto se rozhoduje, zda ve vzdělávání pokračovat, což je také dáno jeho celkovými životními cíly.
17. Rodinné poměry určují, jakých domácích povinností se dotazovaný účastní, což udává i nutnost dohledu rodičů. To všechno utváří vztahy v rodině a tudíž i vliv, jaký mají rodiče na dotazovaného.
18. To, jaký vztah s rodiči mají, zapříčiňuje dohled rodičů na jejich rozhodnutí, který poté ovlivňuje to, jaký vliv rodiče na dítě mají. Pod vlivem rodičů si vytváří plány a cíle do budoucnosti, které značně ovlivňují jejich pohled na vzdělání.

9.4 GRAF - VZTAH KE ŠKOLE

Graf 1. Vztah ke škole

9.4.1 POPIS GRAFU 1

Graf č. 1 zobrazuje celou škálu vztahů nalezených během axiálního kódování. Klíčovou roli zde hraje zejména kategorie „vztah ke škole“, který se v tabulce č.1 objevuje zdaleka nejčastěji, graf jsem tedy utvářela na základě této kategorie.

Do „Vztahu ke škole“ vstupuje mnoho faktorů:

- Prvním z nich je dohled rodičů, který za pomoci odměn a trestů ovlivňuje školní výkon dotazovaných, což vede k utvoření vztahu ke škole.
- Dalším faktorem, který formuje vztah ke škole, jsou špatné vztahy s učiteli, do značné míry ovlivněné lhaním dotazovaných, nebo chováním učitelů.
- Vliv na vztah ke škole mají určitě i tresty, které dotazovaní dostávají za častě záškoláctví.
- I školní výkon přímo vede k pozitivnímu či negativnímu pohledu na školu.
- Oblíbené předměty (ovlivněné zájmy a idoly dotazovaných) i neoblíbené předměty (dané hlavně obsahem učiva) na vznik vztahu ke škole také působí.
- A poslední důležitou okolností, která do vztahu ke škole vstupuje je chování spolužáků, přizpůsobené tomu, jaký vztah k nim dotazovaní mají a zda s nimi tráví čas i během jiných školních aktivit.

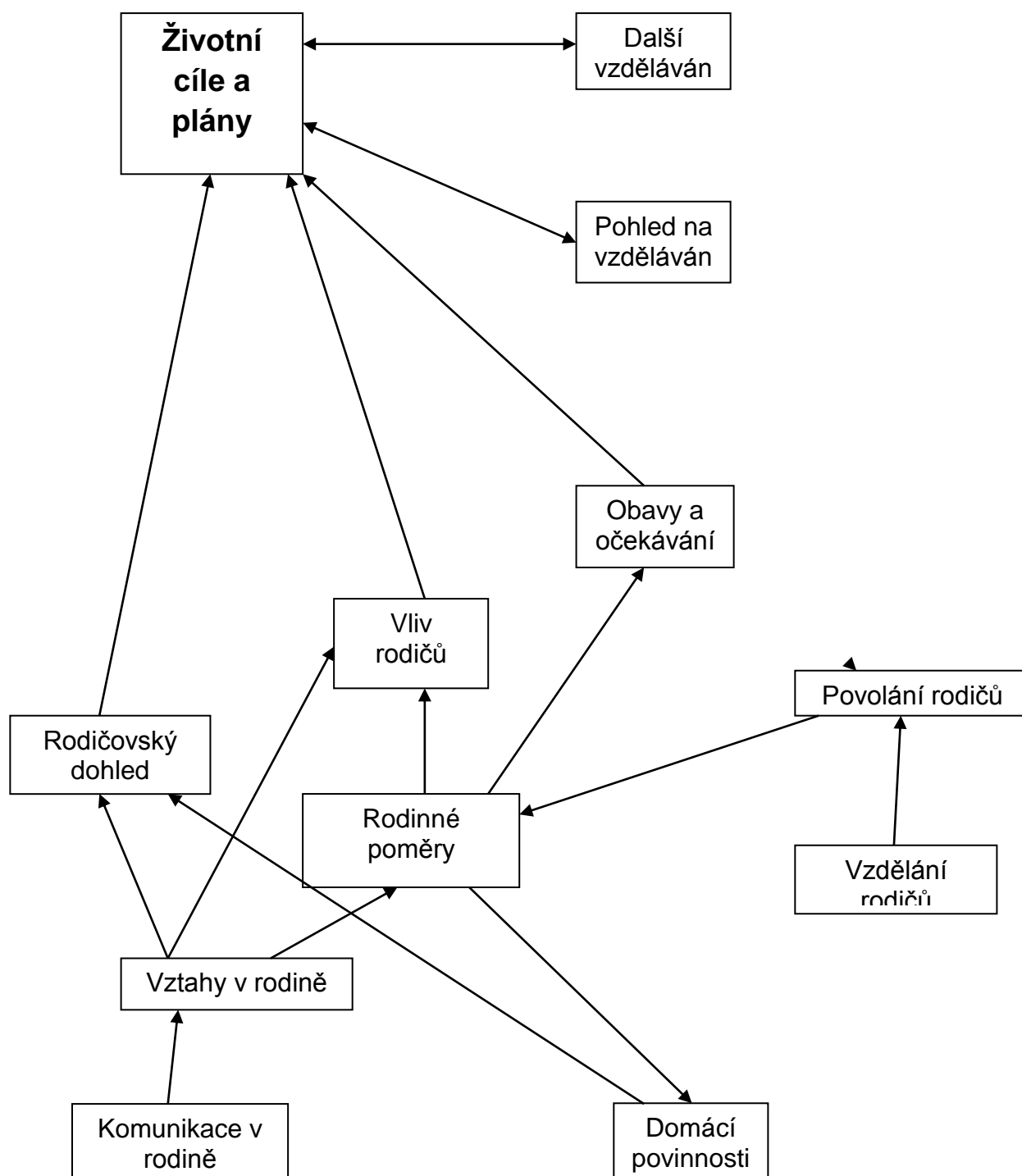
Několik důsledků vycházejících ze vztahu ke škole jsem také našla:

- V první řadě vztah ke škole předurčuje, zda bude mít dotazovaný v budoucnosti zájem o další vzdělávání.
- Dále i to, jaký prospěch ve škole žáci mají, na základě čehož si vytváří pohled na celý systém vzdělávání v ČR, což má posléze dopad i na životní plány a cíle dotazovaných.
- A poté i nejhorší, či nejlepší školní zážitky, které jsou často spojeny s tím, za co se dotazovaní nejčastěji stydí, nebo jsou na to naopak hrdí.

Velkou skupinou faktorů, které se vztahem ke škole nepřímo, avšak značně souvisí, jsou i rodinné poměry a rodinné vztahy, věnuji jim tedy v další kapitole samostatný graf (graf 2).

9.5 GRAF 2 – ŽIVOTNÍ PLÁNY A CÍLE

Graf 2. Životní plány a cíle

9.5.1 POPIS GRAFU 2

V tomto grafu se nejčastěji vyskytuje faktor životních cílů a plánů, ke kterému se vztahují téměř veškeré faktory týkající se rodiny:

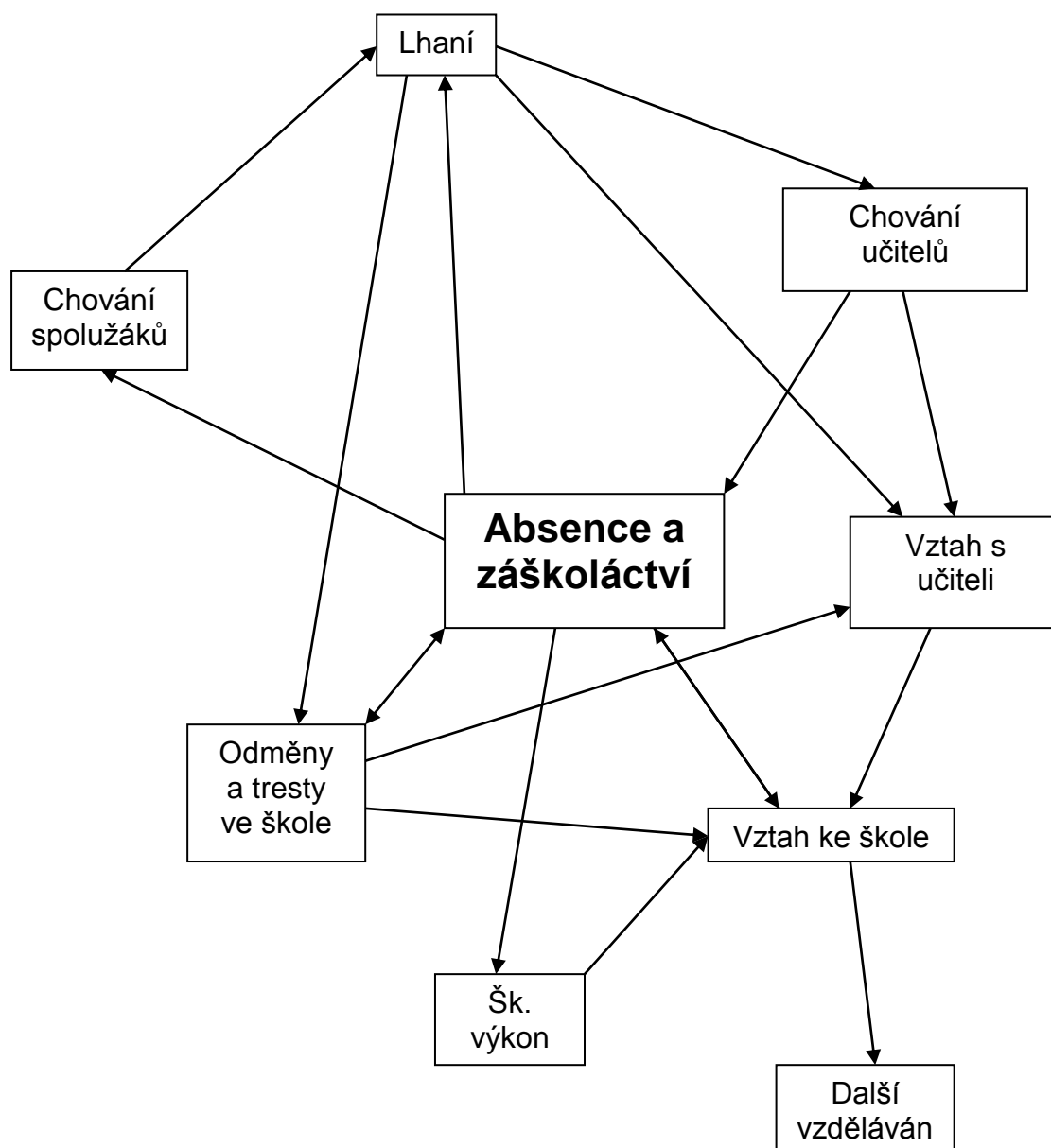
- Prvním z nich je to, jaký vliv rodiče na dítě mají, který je daný jak vztahy v rodině a komunikací v rodině, tak i dohledem rodičů nad jejich potomkem.
- Pak na životní plány působí obavy, nebo očekávání, která mají dotazovaní od života. Ty jsou často odrazem jejich rodinných poměrů, které by chtěly následovat, nebo se jim naopak vyhnout. Pro tyto poměry je určující povolání rodičů a vzdělání rodičů. Poměry v rodině dále určují i vztahy v rodině, nebo i povinnosti, které v domácnosti dotazovaní mají.

Ve vzájemné interakci jsou životní cíle a plány se dvěma dalšími faktory:

- Zájem o další vzdělávání vede k vytváření ambicióznějších životních cílů a zároveň na základě životních cílů mají dotazovaní chuť a motivaci se dále vzdělávat.
- Pohled na vzdělávání a názor na jeho smysluplnost vede k utváření životních plánů, stejně tak životní cíle udávají, zda dotazovaný vzdělávání považuje za prospěšné

9.6 GRAF 3. ABSENCE A ZÁŠKOLÁCTVÍ

Graf 3. Absence a záškoláctví

9.6.1 POPIS GRAFU 3

Graf č. 3 jsem utvořila, neboť mi během rozhovorů připadalo, že je záškoláctví a vše s ním spojené důležitým a klíčovým faktorem zejména pro samotné dotazované (což se posléze ukázalo i během axiálního kódování, kde se tento faktor vyskytuje velmi často), ačkoliv si jeho značný vliv na jejich školní úspěchy a vůbec celkový pohled na vzdělání sami pravděpodobně ani neuvědomují.

Do tohoto faktoru vstupuje opět několik činitelů:

- Prvním faktorem, který k záškoláctví přímo vede, je negativní vztah ke škole. Ten může být způsoben jak negativním chováním a posléze vztahy se spolužáky (dané např. i tím, zda se dotazovaný účastní škol v přírodě, družiny apod.), tak i špatnými školními výkony
- Dalším, co má na záškoláctví efekt je chování učitelů, které vede k utvoření vztahu k učiteli. Tento vztah je dán jak systémem odměn a trestů, kterých učitel využívá, tak ale opět i absencemi, případně dokonce následným lhaním a vymlouváním, což opět utváří negativní vztah ke škole, který posléze opět vede k dalším absencím. Jedná se tedy o jakýsi začarovaný kruh.

Z tohoto faktoru vychází pouze jedna souvislost:

- Již popsaný vztah ke škole, daný častým absencemi, ve finálním výsledku určuje, zda bude mít dotazovaný v budoucnosti chuť se dále vzdělávat.

9.7 INTERPRETACE KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU

K interpretaci výzkumu musím hned na úvod říci, že pojednává o pouhých několika Romech, a tudíž ho není možné brát jako určující pro celé Romské obyvatelstvo. Je to pouhý vhled do několika málo Romských životů a jejich vztahu ke škole a ke vzdělávání. I přesto však výzkum ukázal mnoho zajímavých skutečností.

Mým prvním cílem bylo popsat zmapovat vzdělávání Romů na českých školách a zjistit, s jakými problémy se oni sami nejčastěji setkávají. Tato část výzkumu odhalila skutečnost, že takových problémů dotazovaní Romové vidí mnoho, ať již komplikované vztahy s učiteli, do jisté míry i komplikované vztahy se spolužáky, se kterými má čistě bezproblémový vztah pouze jeden z dotazovaných Romů. Ostatní se se spolužáky baví pouze zřídka, ale zejména rozsáhlý problém se záškoláctvím, které sice sami Romští žáci nevnímají jako nejpálčivější, v podstatě ho vůbec nevnímají jako problém, ale z výsledků výzkumu zcela jasně vyplynulo, že je záškoláctvím v podstatě reakcí na již popsané negativní vztahy a zároveň k prohloubení negativních vztahů ještě více přispívá, čímž trpí jejich celkový vztah ke škole i k celému vzdělávacímu systému. Tuto skutečnost sama považuji za neklíčovější poznatek z celého výzkumu.

Dále jsem chtěla popsat vztahy mezi učitelem a romským žákem, k čemuž částečně došlo už během prvního kroku. Dotazovaní se v pohledu na české učitele neshodují. Jeden žádný problém s učiteli nepopisuje, ale zbytek dotazovaných má na učitele více, či méně negativní názor. Shodují se všichni tři v tom, že mají pocit, že jsou moc často kárán a trestáni. Jedna z dotazovaných popisuje i značnou jazykovou bariéru, kvůli které učitelům nerozumí, což se ve škole, ani doma nikdo nesnaží vyřešit.

A mým posledním cílem bylo popsání rodinné situace a jejího vlivu na vzdělávání dotazovaných. Zde jsem našla asi nejvíce rozporuplné odpovědi, které dotazované rozdělily do dvou skupin. První skupinu představují dva dotazovaní, kteří jsou doma důsledně vedeni k tomu, aby školu dokončili, byť mají jejich rodiny úplně jiné zázemí a vycházejí z naprosto jiných poměrů. Je nutné také říci, že tento důraz rodičů vedl u jednoho z nich k naprostému opaku, a to k vytvoření odporu ke škole a odmítnutí jakéhokoliv dalšího vzdělání. U druhého naopak

zájem rodičů o školu (i když sami vystudovali pouze základní školu) vedl k veskrze pozitivnímu pohledu na vzdělání a k zájmu o další vzdělávání.

Druhou skupinu tvoří zbylí dva dotazovaní, kteří mají ke škole spíše negativní postoj a celkově špatné zkušenosti se vzdělávacím systémem. U těchto dvou dotazovaných se vyskytuje stejný jev, a to naprostý nezáměr rodičů o jejich školní výsledky, byť mají s rodiči oba dobré vztahy, ale škola v těchto rodinách absolutně není v centru zájmu, což pravděpodobně značně ovlivňuje i prospěch dotazovaných a jejich postoj ke vzdělání.

ZÁVĚR

Vzdělávání Romů na českých školách je určitě jedno z nejaktuálnějších témat současné pedagogiky. Tato problematika je velmi špatně probádatelná zejména kvůli těsnému semknutí romských obyvatel žijících na území České republiky, kteří mezi sebe jen velmi neochotně vpouští nové osoby.

Proto si myslím, že je určitě přínosné se o toto téma zajímat a dále prozkoumávat veškeré souvislosti, které se k němu pojí, a to hlavně kvůli inkluzi, díky které bude třeba porozumět Romům a jejich specifickým vzdělávacím potřebám naprosto perfektně, aby se dalo předcházet nejčastějším problémům při jejich vzdělávání a tyto problémy ve výsledku úplně vymizely.

V teoretické části práce jsem se zaměřila na definici pojmu „Rom“, na různé skupiny Romů na našem území, na jejich historii, způsob života a také na jazyk, který je podle mého názoru jedna z největších překážek v plynulé komunikaci mezi Romy a Čechy, bez jakýchkoliv nedorozumění a nepochopení. V poslední kapitole jsem se zabývala specifiky vzdělávání Romských dětí na české škole, což je také hlavním tématem této práce, teoretické poznatky z této oblasti jsou tedy pro celou práci velmi důležité.

V praktické části jsem pak mapovala za pomoci kvalitativního výzkumu situaci v českých školách z pohledu samotných Romů. Tento výzkum považuji za hlavní přínos práce, neboť poukázal na řadu problémů, se kterými se Romové potýkají, a to zejména na komplikované vztahy, jak již s učiteli, tak se žáky, ale nejvíce na problém s dlouhodobými a častými absencemi, které na tyto negativní vztahy přímo navazují a dále je prohlubují, což dotazované Romy uvádí do jakéhosi koloběhu, ze kterého se jen velmi špatně vystupuje.

Myslím tedy, že by se na moji práci určitě dalo navázat, a to širším a dlouhodobějším výzkumem, který by se soustředil přímo na problém záškoláctví a pokusil se na tento problém najít co nejvhodnější řešení.

RESUMÉ

Tato diplomová práce je zaměřena na problematiku vzdělávání Romských žáků na české škole. V první část je problematika rozebrána z teoretického hlediska. Tato část se soustředí například na styl života Romů, jejich jazyk a v neposlední řadě i na specifika jejich vzdělávání. V praktické části představuji svůj výzkum, založený na rozhovoru s několika Romy. Rozhovor je soustředěn na několik ústředních témat, jako je vztah Romů ke škole, k učitelům, ke spolužákům, jejich zájmy a volný čas a jejich rodinné poměry. Z výzkumu vychází několik poznatků, popisujících nejzávažnější překážky, se kterými se tyto čtyři Romové setkávají běžně ve škole.

This dissertation thesis is focused on the issue of Romany education in Czech schools. In the first part of this thesis, I analyze the issue from theoretical point of view. This part is focused f.e. on Romany lifestyle, their language and last, but not least on individualities in their education. In the practical part, I present my own research, created based on interviews with several Gypsies. The interview concentrates on a few key issues like f.e. their opinion on school, their relationship with teachers and classmates, on their hobbies and leisure time or their family conditions. There are some findings based on the research. These findings describe the most serious problems, with which those four Gypsies usually run into in school.

SEZNAM LITERATURY

Člověk v tísní: *Tradiční romská společnost, příčiny a důsledky jejího rozpadu*, dostupné z www.pf.jcu.cz/stru/katedry/pgps/ikvz/podkapitoly/b02romove/08.pdf (2. února 2011)

DAVIDOVÁ, Eva a Zdeněk UHEREK. *Romové v československé a české společnosti v letech 1945-2012: národnostní struktura, specifika romské rodiny a migrací*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2014. Studie (Národohospodářský ústav Josefa Hlávky). ISBN 978-80-86729-98-5.

FRASER, Angus M. *Cikáni*. Přeložil Marta MIKLUŠÁKOVÁ. Praha: Lidové noviny, 1998. Dějiny národů. ISBN 80-7106-212-X

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2., rozš. české vyd. Přeložil Vladimír JŮVA, přeložil Vendula HLAVATÁ. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-185-0.

GULOVÁ, Lenka, ed. *Studentské profesní praxe - multikulturní lekce ve školách a v dalších institucích: výukové materiály*. Brno: Masarykova univerzita, 2015. ISBN 978-80-210-8119-2.

HANZAL, Jiří. *Cikáni na Moravě v 15. až 18. století: dějiny etnika na okraji společnosti*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. Knižnice Dějin a současnosti. ISBN 80-7106-508-0.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0219-6.

HNILICA, Karel. *Stereotypy, předsudky, diskriminace: (pojmy, měření, teorie)*. Praha: Karolinum, 2010. Acta Universitatis Carolinae. ISBN 978-80-246-1776-3.

HORVÁTHOVÁ, Jana, BURYÁNEK, Jan, ed. *Interkulturní vzdělávání: příručka nejen pro středoškolské pedagogy*. Praha: Lidové noviny, c2002. ISBN 80-7106-614-1

JAKOUBEK, Marek. *Romové - konec (ne)jednoho mýtu: tractatus culturo(mo)logicus*. Praha: BMSS-Start, 2004. Sešity pro sociální politiku (Socioklub). ISBN 80-86140-21-0.

JIRÁSKOVÁ, Věra. *Multikulturní výchova: předsudky a stereotypy*. Praha: Epoque, 2006. ISBN 80-87027-31-0

KALEJA, Martin. *Romové a škola versus rodiče a žáci*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2011. ISBN 978-80-7368-943-8.

KERLINGER, Fred N. *Základy výzkumu chování: pedagogický a psychologický výzkum*. Praha: Academia, 1972.

KOZÁKOVÁ, Karolína a Elina MACHÁLKOVÁ, HORVÁTHOVÁ, Jana, ed. *Memoáry romských žen*. V Brně: Muzeum romské kultury, 2004. ISBN 80-86656-06-3.

LHOŤAN, Lukáš. *Rozmanitostí proti předsudkům: Romové, Vietnamci, Muslimové a Ukrajinci v České republice*. V Pstruží: Lukáš Lhoťan, 2012. ISBN 978-80-904932-2-3.

MAPPEŠ-NIEDIEK, Norbert. *Chudáci Romové, zlí Cikáni: co je pravdy na našich předsudcích*. Brno: Host, 2013. ISBN 978-80-7294-869-7.

Mýty a předsudky: nejčastejší předsudky voči menšinám a odpovede na ne. Bratislava: Ľudia proti rasizmu, 2007. ISBN 80-969250-0-8.

POLÁKOVÁ, Eva. *Štúdie na tému etika a rómska problematika*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2002. ISBN 80-8050-525-X

PREISSOVÁ, Andrea, Martina CICHÁ a Lenka GULOVÁ. *Jinakost, předsudky, multikulturalismus: možnosti a limity multikulturní výchovy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-3287-8.

PREISSOVÁ, Andrea a Jaroslav ŠOTOLA, ed. *Metodika pro realizaci multikulturní výchovy formou zážitkové pedagogiky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-3140-6.

RÁKOS, Petr. *Národní povaha naše a těch druhých: (sebeklamy a předsudky jako dějinnotvorná síla)*. Bratislava: Kalligram, 2001. OS. ISBN 80-7149-411-9.

Romové: bydlení, soužití. Praha: Socioklub, 2000. Sešity pro sociální politiku (Socioklub). ISBN 80-902260-8-6

SAMKOVÁ-VESELÁ, Klára. *Romská otázka: psychologické důvody sociálního vyloučení Romů*. Praha: Blinkr, 2011. ISBN 978-80-87579-03-9.

ŠORMOVÁ, Kateřina. *Jak čtou Romové: kvantitativní výzkum úrovně čtenářské gramotnosti romských žáků*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2016. ISBN 978-80-7308-595-7.

ŠOTOLOVA, Eva. *Vzdelávání Romů*. Praha: Grada Pub., 2000. ISBN 8071695289.

ŠTĚCHOVÁ, Markéta a Kazimír VEČERKA. *Romská minorita a postupy integrace: závěrečná zpráva z výzkumu*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2002. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 80-7338-008-0.

ŠULEŘ, Petr. *Romové: tradice a současnost*. Brno: Muzeum romské kultury, 1999. ISBN 80-85956-144.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ, ed. *Učební materiály pro kvalitativní výzkum v pedagogice*. Brno: Masarykova univerzita, 2007. ISBN 978-80-210-4359-6.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 3., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3.

VENCLOVÁ, Kateřina, Jiří ŠTÝRSKÝ a Jiří ŠÍPEK. *Multikulturní rozdíly návštěvníků: multikulturalismus jako problém, komunikace a etiketa v odlišném kulturním prostředí, interkulturní rozdíly a jejich překonávání v turistice*. Chrudim: Vodní zdroje Chrudim, 2013. ISBN 978-80-905154-8-2.

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK, GRAFŮ A DIAGRAMŮ

Tab. 1. Axiální kódování

Graf 1. Vztah ke škole

Graf 2. Životní cíle a plány

Graf 3. Absence a záškoláctví

